

Sporazum traži doprinos razvijenih ali i zemalja u razvoju u ograničavanju emisija te obavezuje članice da pripreme, izvjestite i rade na provođenju Nationally Determined Contributions - NDC (definisani doprinos smanjenju emisije države). Sve države treba da urade NDC i da ga dorađuju svakih pet godina jasno pokazujući napredak u odnosu na prethodni period. Sporazum reafirmiše obavezu razvijenih zemalja da finansijski pomognu aktivnosti zemalja u razvoju, ali poziva i zemlje u razvoju da to učine dobrovoljno. Postojeći cilj prema kojem razvijene zemlje treba da pomažu zemlje u razvoju sa 100 milijardi US\$ godišnje do 2020. godine, produžen je do 2025. godine, a novi, viši iznos, će biti određen za period poslije 2025. godine. Sporazumom se traži i uspostavljanje novog mehanizma, sličnog Mehanizmu čistog razvoja u okviru Protokola iz Kjota, koji će omogućiti da se smanjenje emisije u jednoj državi računa za NDC druge države. Međutim, Sporazum nije jasno kvantifikovao potrebno smanjenje emisija stakleničkih gasova. Ne postoji ukupni plafon za emisije, kao što su to neke države tražile. Nepostojanje jasnog, pravno obaveznog cilja, između ostalih faktora, je jedan od aspekata koji može dati argument Kongresu SAD-a da ne ratificira Sporazum. Dalje, cilj o ograničavanju porasta globalne temperature nema jasan vremenski rok. Sporazumom se traži dostizanje maksimalnih emisija što prije (ASAP - as soon as possible), a zatim brzo smanjenje kako bi se postigli ciljevi Sporazuma u drugoj polovini ovog vijeka.

U kontekstu ograničavanja klimatskih promjena i postizanja cilja Sporazuma iz Pariza imperativ je postizanje niskokarbonskog društva čija je osnova energijski sistem koji se temelji na:

obnovljivim izvorima energije, zgradama kao "pozitivnim" energijskim postrojenjima, skladištenju energije (dnevno i sezonsko) i "pametnim" elektro i toplotnim mrežama, te električnim vozilima.

Globalni impuls kao šansa za BiH

Bez obzira na (ne)obavezujuće aspekte Sporazuma iz Pariza, BiH treba iskoristiti globalni impuls, koji je dao taj Sporazum prema energetskom zaokretu (njemački *energiwende*) korištenjem međunarodnih mehanizama za adaptaciju na klimatske promjena i smanjenje emisija. Sporazum će uticati, između ostalog, na jačanje međunarodnih mehanizama na smanjenju emisije što BiH mora da iskoristi. Iako se radi o globalnom impulsu, energetski zaokret se mora posmatrati u kontekstu lokalnog održivog razvoja. To znači da odgovor na taj impuls treba doći „bottom-up“. Jedino na taj način energetski zaokret ka povećanju korištenja potencijala obnovljivih izvora energija (OIE) i energijske efikasnosti (EE) će biti u funkciji rješavanja problema lokalnih zajednica kao što su siromaštvo, loša infrastruktura, ugrožen kvalitet zraka, ljudska prava itd. S druge strane, ovakvim pristupom se ne stvaraju

novi problemi u lokalnoj zajednici za razliku od tradicionalni pristupa razvoju energetike („top-down“) koji uz rješavanje nekih problema, gotovo uvijek stvara nove (iseljavanje stanovništva, uništavanje turističkih sadržaja i potencijala, ugrožavanje ljudskih prava kroz neadekvatnu eksproprijaciju imovine, uništavanje infrastrukture itd.). Naravno, ovaj zaokret mora biti postepen zbog intertnosti energetike. Savremeno energijsko planiranje kao vremenski horizont uzima 2050. godinu. Iako se čini da je to daleko, ne da treba početi odmah raditi na konkretnim mjerama za ispunjavanje ciljeva postavljenih za 2050. godinu, već je to trebalo početi jučer. Dakle, ne važi da nikad nije kasno, već važi da nikad nije rano za te aktivnosti. Ključno je shvatiti da na energetskom zaokretu treba raditi zbog vlastitih razvojnih ciljeva, a ne formalno zbog obaveza države.

Energetski zaokret Bosne i Hercegovine

Za BiH energetski zaokret se sastoji od nekoliko ključnih aspekata:

postepena decentralizacija energijskog sistema – povećanje udjela postrojenja koja su priključena na distribucijsku mrežu,

dekarbonizacija – smanjenje energije proizvedene iz fosilnih goriva, a povećanje udjela energije iz OIE,

vlasništvo lokalne zajednice – lokalna zajednica postaje vlasnik dijelova energijskog sistema

subvencioniranje energijske efikasnosti – preusmjeravanje subvencija za potrošnju energije.

Energijski zaokret znači prelazak sa centraliziranih energijskih sistema ka decentraliziranim

tj. distribucijskim. Distribucijski sistemi sadrže veliki broj relativno malih proizvodnih

jedinica priključenih na distribucijsku mrežu. Upravo to omogućava aktivno uključivanje

lokalne zajednice u donošenje odluka, razvoj projekata, finansiranje i implementaciju

projekata. Lokalna zajednica se može uključiti kroz lokalne kompanije, pojedince i, sve više,

kroz energetske zadruge. Pošto se radi o OIE, taj proces vodi i ka dekarbonizaciji, tj.

smanjenju i dugoročno potpunom prestanku korištenja fosilnih goriva. Energijska efikasnost

korisnika je osnovi preduslov za dekarbonizaciju. Bitan aspekt tranzicije u kontekstu

lokanog razvoja je promjena vlasništva. Decentralizacija omogućava učešće lokalnog

stanovništva u vlasništvu nad energijskom infrastrukturuom. Da bi korištenje OIE bilo održivo

potrebno je prestati sa praksom subvencioniranja potrošnje energije i uvesti mehanizme za

subvencioniranje energijske efikasnosti. Prema podacima Razvojnog programa UN-a

(UNDP), BiH troši 9-10% BDP-a na subvencioniranje potrošnje energije iz fosilnih goriva. Od

zemalja u regiji, samo Crna Gora i Kosovo izdvajaju veći procenat BDP za subvencioniranje

potrošnje energije iz fosilnih goriva. Uzevši u obzir iznos BDP-a, zaključuje se da BiH troši

na subvencije za fosilna goriva oko 2,5 milijardi KM godišnje. Samo jedan dio tog iznosa je

potreban za znatno intenzivnije korištenje OIE i EE. Iznos subvencija za OIE (uglavnom kroz

podsticajne tarife je nešto manji od 15 miliona KM godišnje. Osnovni cilj energijskog zaokreta nije smanjenje emisije stakleničkih gasova, već sljedeći aspekti navedeni prema značaju:

dugoročna konkurentnost energetike, bolja sigurnost snabdjevanja energijom, energijski sistem u funkciji lokalnog razvoja, efikasno i efektivno korištenje energije i smanjenje emisija stakleničkih gasova i zagađujućih materija

BiH je uvela neke od mehanizama za podsticanje OIE. Međutim, uvedeni mehanizmi nisu osmišljeni tako da posluže postizanju razvojnih ciljeva. Nema integralnog pristupa i uglavnom se favorizuje proizvodnja električne energije iz OIE. To se najbolje vidi iz propisanih podsticajnih tarifa. Planirane kvote za fotonaponske elektrane su zauzete, jer je investiranje u ta postrojenja isplativo. Međutim, sigurno se može reći da kvalitet života u BiH nije nimalo poboljšao zbog izgradnje tih postrojenja. Kvalitet života bi se mogao poboljšati ukoliko bi dio kvota bio rezervisan, ili ukoliko bi se uveo dodatni koeficijent (veći od 1) za tarife, za projekte fotonaponskih elektrana na krovovima zgrada sa povećanjem EE zgrade čiji se krov koristi. Slično je sa tarifama za električnu energiju iz postrojenja na biomasu. Nema podsticanja korištenja toplote iz kogenerativnih postrojenja na biomasu. Na primjer, mogu se uvesti koeficijenti za tarife srazmjerno procentu korištenja raspoložive toplote.

Uloga energetskih zadruga u energetskom zaokretu i održivosti poljoprivrede

Korištenje OIE i EE treba sagledavati mnogo šire od konteksta proizvodnje i korištenja energije. Održivi razvoj se može postići jedino integralnim pristupom svim pitanjima. Tradicionalne djelatnosti (uglavnom poljoprivreda) teško mogu da obezbijede adekvatne uslove života u ruralnim dijelovima. Posebno zbog klimatskih promjena rizici vezani za poljoprivrednu proizvodnju postaju sve veći (poplave, suše itd.). Životni standard u ruralnim dijelovima se može poboljšati kombinacijom tradicionalne poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje energije, energenata iz obnovljivih izvora i prirodnih izolacionih materijala (slama, ovčija vuna itd.). Ovo ne predstavlja samo dodatni izvor prihoda poljoprivrednicima, već i diverzifikaciju rizika od smanjenja prihoda zbog suša, poplava itd. Na primjer, u sušnoj godini smanjuje se prihod od poljoprivredne djelatnosti, ali raste prihod od prodaje električne energije dobijene iz solarne. Na taj način poljoprivrednik je manje izložen riziku od sušne godine.

Kao dobar oblik organizovanja lokalne zajednice u kontekstu energetskog zaokreta u svijetu pokazale su se energetske zadruge. Energetske zadruge razvijaju projekte OIE, koji su u potpunom ili djelimičnom vlasništvu zajednice koja živi na području gdje se projekat gradi. Zajednica se udružuje u investiciju, kojom će iskoristiti lokalno prisutne potencijale OIE kao

što su šumska biomasa, stajsko gnojivo, vjetar, krovove zgrada za izgradnju solarnih sistema itd. Članovi zadruge udružuju i dijele humane, finansijske i materijalne resurse radi investicija u projekte obnovljivih izvora energije u njihovim zajednicama. Projekti se pri tome ne razvijaju samo radi ekonomskih razloga, već radi rješavanja društvenih i okolinskih problema zajednice kroz stvaranje novih radnih mjesta, poboljšanje kvaliteta zraka (npr. zamjenom grijanja na lož ulje grijanjem na lokalno prikupljenu biomasu), izgradnje lokalne infrastrukture itd. Energetske zadruge koriste OIE kao sredstvo održivog razvoja, a ne sredstvo zarade. Njima se ostvaruju mnoge koristi za lokalnu zajednicu, koje su podijeljene na sljedeće kategorije:

Društvene koristi (stvaranje menadžerskih i tehničkih znanja u lokalnoj zajednici, stvaranje novih radnih mjesta, stvaranje jačeg osjećaja zajedništva lokalne zajednice, smanjenje ovisnosti o drugim vrstama energije)

Ekonomске koristi (podjela rizika, investiranje u projekte koji razvijaju lokalnu zajednicu, ušteda na troškovima energije, smanjenje protivljenja lokalnog stanovništva projektima, stvaranje novih prilika za lokalna preduzeća)

Okolinske koristi (smanjenje emisija stakleničkih plinova, rješavanje okolinskih problema zajednice - efikasno upravljanje gnojivom i/ili otpadom, smanjenje emisije zagađujućih materija u zrak)

Sigurno najveća barijera većem korištenju OIE u BiH je NIMBY efekat (od engleske rečenice „Not In My Back Yard“ što znači „Ne u mom dvorištu“). Razvojem energetskih zadruga bi se u velikoj mjeri ublažila ili u potpunosti eliminisala ova barijera. Razvojem energetskih zadruga aktivirala bi se značajna sredstva koja građani imaju na računima komercijalnih banaka. Na taj način bi se umanjio porast zaduživanja države za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta i energetske infrastrukture.

izvor: ba.boell.org